

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.27>

УДК: 336.14:352(4-11+477)

Р. Й. Бачо,

*д. е. н., професор, завідувач кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5957-7571>*

К. А. Сочка,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6247-221X>*

ФІНАНСОВО-ІНСТИТУЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ МОДЕЛЕЙ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

R. Bacho,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Accounting
and Auditing,*

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University

K. Sochka,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Accounting and Auditing,*

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University

FINANCIAL AND INSTITUTIONAL DIMENSIONS OF INTERGOVERNMENTAL RELATIONS MODELS IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE AND UKRAINE: A COMPARATIVE ANALYSIS

У статті здійснено порівняльний аналіз моделей міжбюджетних відносин окремих країн Центрально-Східної Європи та України з урахуванням визначених інституційно-функціональних та фінансових параметрів діяльності органів місцевого самоврядування. Метою дослідження є оцінка рівня інституційно-функціональної та фінансової автономії органів місцевого самоврядування на основі системи індикаторів. Методологічну основу становлять системний підхід, порівняльний та статистичний аналіз, індикаторний метод. У роботі запропоновано групування показників місцевої автономії на індикатори інституційно-функціональної та фінансової автономії, що дозволило здійснити інтегральну оцінку їх рівня. Результати свідчать про наявність диференціації моделей міжбюджетних відносин та дисбалансу між обсягом делегованих повноважень і фінансовими можливостями їх реалізації в окремих досліджуваних країнах. Обґрунтовано, що рівень фінансової автономії визначається структурою доходів місцевих бюджетів та характером трансфертної політики. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання для подальшого вдосконалення функціонування системи місцевих фінансів в Україні у післявоєнний період.

The article provides a comparative analysis of intergovernmental relations models in Central and Eastern European countries and Ukraine, taking into account institutional, functional and financial parameters of local self-government operation. The relevance of the study lies in the need to assess the effectiveness of fiscal decentralization reforms and identify the relationship between delegated responsibilities and resources for their financial support in the context of ongoing transformations of public finance systems.

The purpose of the study is to evaluate the level of institutional and financial autonomy of local self-government bodies in different countries using a system of indicators. The methodological framework is based on a combination of general scientific and special methods, including the system approach, analysis and synthesis, comparative method, statistical analysis, and the indicator-based approach. The study proposes an authorial grouping of local autonomy indicators

presented in the research into two analytical blocks: institutional-functional autonomy and financial autonomy. This approach allows for a more structured interpretation of the components of local autonomy and ensures comparability of results across countries. Integral indicators are calculated by aggregating individual indicators, which makes it possible to assess the overall level of autonomy of local governments.

The results demonstrate a significant differentiation of intergovernmental relations models across the studied countries. It is established that a higher level of institutional autonomy does not always correspond to an adequate level of financial autonomy. In a number of cases, there is a mismatch between the scope of delegated responsibilities and the available financial resources, which limits the effectiveness of local governance. The study also shows that financial autonomy largely depends on the structure of local budget revenues, the degree of participation in tax generation, and the nature of intergovernmental transfers. Countries with a more developed own-revenue base and a lower dependence on earmarked transfers demonstrate higher levels of financial autonomy and greater capacity for independent social and economic development.

The practical significance of the results lies in the possibility of their application in improving the system of local public finance in Ukraine, particularly in ensuring the balance between delegated powers and financial resources, strengthening the revenue base of local budgets, and optimizing intergovernmental transfer mechanisms. The findings may also be useful for further research on the transformation of intergovernmental relations under conditions of economic and institutional change in a postwar recovery.

Ключові слова: *фінансова децентралізація, міжбюджетні відносини, органи місцевого самоврядування, інституційно-функціональна автономія, фінансова автономія, місцеві бюджети, країни Центрально-Східної Європи.*

Keywords: *fiscal decentralization, intergovernmental relations, local self-government, institutional and functional autonomy, financial autonomy, local budgets, Central and Eastern Europe countries.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах децентралізація є важливим чинником забезпечення місцевого економічного розвитку, залучення інвестицій та формування конкурентоспроможних громад та регіонів. Важливим аспектом процесів делегування повноважень з національного рівня на місцевий є фінансова децентралізація, яка розглядається як процес передачі повноважень у питаннях формування та використання фінансових ресурсів місцевих органів влади. Її реалізація спрямована на посилення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, створення умов для сталого розвитку територіальних громад, розширення їх дохідної бази та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Одночасно ефективність реалізації процесів децентралізації багато в чому визначається інституційними чинниками організації місцевого самоврядування та рівнем його фінансової автономії. Недостатня узгодженість між обсягом делегованих повноважень і ресурсним забезпеченням їх реалізації може призводити до зростання залежності місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, що, у свою чергу, обмежує можливості територіальних громад самостійного визначення напрямків соціально-економічного розвитку. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження моделей міжбюджетних відносин, які визначають механізми розподілу повноважень і фінансових ресурсів між рівнями влади.

У зв'язку з цим особливого значення набуває порівняльний аналіз моделей міжбюджетних відносин у країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), які отримали різні результати реформи децентралізації. Для порівняльного аналізу обрано окремі країни Центральної та Східної Європи, які межують з Україною (Польща, Словаччина, Угорщина та Румунія), що мали подібні історичні, інституційні та ресурсні передумови для трансформації бюджетних систем у постсоціалістичний період. Усі зазначені країни проходили процеси реформування територіальної організації влади, системи міжбюджетних відносин, пошуку оптимальних моделей

розмежування повноважень між центральним і місцевими рівнями влади, формування фінансового забезпечення місцевого самоврядування в умовах переходу від централізованої моделі управління до децентралізованих механізмів. Незважаючи на подібність початкових умов, результати реформ у зазначених країнах виявилися неоднаковими, що дає можливість виявити як спільні закономірності, так і особливості у моделях розподілу видаткових повноважень та бюджетних ресурсів між рівнями влади, організації системи трансфертних платежів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

У багатьох зарубіжних наукових та аналітичних дослідженнях вивчається вплив фінансової децентралізації на економічне зростання, ефективність публічних фінансів і якість місцевого врядування.

У дослідженні [1] фіскальна децентралізація розглядається у взаємозв'язку з якістю врядування та регіональним розвитком, що дозволяє перейти від суто інституційного аналізу до емпіричного оцінювання результативності децентралізаційних реформ у країнах ЄС. Особливий акцент зроблено на ролі якості місцевого самоврядування, оскільки ефективність децентралізації зростає за умови високого рівня інституційної якості, прозорості та відповідальності місцевих органів влади.

У роботі [2] фахівці аналізують децентралізаційні процеси через призму інституційної категорії локальної автономії, що вимірюється за допомогою інтегрального показника (Local Autonomy Index, LAI), який охоплює сім вимірів та одинадцять змінних, включаючи фінансову, адміністративну та політичну самостійність місцевого самоврядування. Результати довгострокового аналізу (1990–2020 рр.) засвідчують загальну тенденцію до зростання рівня локальної автономії у більшості європейських країн, особливо в країнах Центрально-Східної Європи. Порівняльний аналіз також демонструє, що фінансова автономія має найтісніший зв'язок із показниками фіскальної децентралізації (часткою власних податкових

доходів), тоді як формальні інституційні характеристики (наприклад, федеративний устрій) не гарантують вищого рівня автономії.

У звіті [3] децентралізація у країнах Європейського Союзу розглядається у ширшому структурно-функціональному та фінансовому контексті, що дозволяє виявити системні відмінності моделей місцевого самоврядування залежно від територіальної організації, обсягу повноважень та фінансової автономії. Європейський досвід підтверджує визначальну роль інституційного дизайну (розмір громад, наявність проміжних рівнів управління, розподіл функцій) у забезпеченні фінансової спроможності територій та ефективності реалізації децентралізаційних реформ.

Незважаючи на значну кількість зарубіжних досліджень, у яких обґрунтовано взаємозв'язок між інституційною організацією місцевого самоврядування, рівнем фінансової автономії та ефективністю реформ децентралізації, їх результати не можуть бути безпосередньо впроваджені в українських реаліях без урахування специфіки трансформаційних процесів у сфері публічних фінансів. У цьому контексті вітчизняні дослідження зосереджуються переважно на аналізі окремих аспектів фінансової децентралізації – формуванні дохідної бази місцевих бюджетів, ролі міжбюджетних трансфертів та забезпеченні фінансової спроможності територіальних громад. Водночас недостатньо дослідженим залишається питання комплексного зіставлення інституційних та фінансових параметрів моделей міжбюджетних відносин у країнах Центрально-Східної Європи та Україні, що зумовлює необхідність проведення відповідного порівняльного аналізу.

У дослідженні [4] авторами обґрунтовано, що структура та пріоритети державних видатків у країнах ЄС формуються відповідно до моделі фінансових відносин і рівня централізації ВВП, що визначає масштаби перерозподілу ресурсів через бюджет. Проведений аналіз засвідчує, що у більшості досліджуваних країн ЄС функціонує західноєвропейська модель з помірним рівнем бюджетної централізації та домінуванням соціальних видатків, тоді як Україна характеризується нижчим рівнем централізації ресурсів та відмінним переліком пріоритетів бюджетної політики. Виявлені

відмінності у пріоритетності функціональної структури державних видатків мають важливе значення для аналізу моделей міжбюджетних відносин, оскільки визначають обсяг і спрямування фінансових ресурсів, що можуть бути передані на субнаціональний рівень, і відповідно, впливають на рівень фінансової автономії органів місцевого самоврядування.

Автори розглядають [5] децентралізаційні процеси в країнах ЄС через різноманітні інституційні моделі, де головною тенденцією визначається поступове зміцнення ролі субнаціональних (місцевих) рівнів управління за різними сценаріями. Автори підкреслюють, що у більшості країн ЄС фінансова база місцевого самоврядування формується переважно за рахунок податку на доходи фізичних осіб; наголошується, що доповненням до національних моделей виступає наднаціональний рівень перерозподілу ресурсів через фонди ЄС, які відіграють важливу роль у фінансуванні регіонального розвитку.

У публікації [6] автори досліджують процеси децентралізації у контексті кількісної оцінки трансформації фінансової бази місцевого самоврядування. Автори підкреслюють, що впровадження принципів Європейської хартії місцевого самоврядування, зокрема щодо забезпечення відповідності фінансових ресурсів обсягу повноважень та розширення власної дохідної бази громад, стала головним орієнтиром для України. Європейський досвід успішних практик фінансової децентралізації свідчить про їх довгостроковий характер та необхідність комплексного поєднання фінансових, адміністративних і кадрових змін.

У дослідженні [7] автором обґрунтовано, що моделі формування дохідної бази бюджетів у країнах ЄС та Україні суттєво відрізняються залежно від рівня економічного розвитку, структури економіки та податкової політики, що визначає різний рівень централізації фінансових ресурсів. Проведений порівняльний аналіз засвідчує, що країни ЦСЄ характеризуються вищою часткою податкових надходжень у ВВП та більш збалансованою структурою доходів, тоді як в Україні цей показник був нижчим, що обмежує фінансову спроможність бюджетної системи. Виявлені відмінності у структурі доходів та механізмах їх формування є важливими

для розуміння особливостей моделей міжбюджетних відносин, оскільки визначають ресурсну базу субнаціонального рівня влади та ступінь його фінансової автономії.

Таким чином, проведений аналіз наукових підходів свідчить про необхідність подальшого комплексного дослідження моделей міжбюджетних відносин із урахуванням як інституційних, так і фінансових характеристик.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою дослідження є порівняльний аналіз моделей міжбюджетних відносин у країнах ЦСЄ та Україні на основі оцінки інституційної та фінансової автономії органів місцевого самоврядування.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, що дозволяють здійснити порівняльний аналіз моделей міжбюджетних відносин та оцінити рівень інституційної і фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Для забезпечення комплексності дослідження використано системний підхід, методи аналізу та синтезу, порівняльний метод, статистичний аналіз, індикаторний підхід.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим є врахування та оцінка інституційно-територіальних передумов функціонування субнаціонального (місцевого) рівня влади, оскільки саме вони визначають базові можливості формування дохідної бази місцевих бюджетів, повного забезпечення видаткових повноважень та організації міжбюджетних відносин. Просторова характеристика країн, демографічна структура, рівень урбанізації, особливості адміністративно-територіального устрою формують різні початкові умови для реалізації реформи децентралізації і впливають на рівень фінансової спроможності територіальних громад. У зв'язку з цим доцільним є попередній аналіз інституційно-територіальних характеристик досліджуваних країн (табл. 1), що дозволяє проводити більш обґрунтований подальший аналіз моделей міжбюджетних відносин.

**Таблиця 1. Інституційно-територіальні передумови
функціонування субнаціонального (місцевого) рівня влади у країнах
ЦСЄ (2020 р.) та Україні (2021 р.)**

Показники	Країни				
	Польща	Словаччина	Угорщина	Румунія	Україна
Площа, тис. км ²	312,7	49,0	93,0	238,4	603,6
Населення, млн. осіб	37,95	5,46	9,75	19,33	41,6
% міського населення	60,0	53,9	71,9	53,9	69,5
Громади (муніципалітети), од.	2477	2927	3178	3180	1438
Середня кількість мешканців громади (муніципалітету), осіб	15496	1865	3178	6944	28930
Проміжний рівень управління (гміна, район), од.	380	-	-	-	119
Регіональний рівень управління (область), од.	16	8	20	42	25
Загальна кількість субнаціональних органів влади, од.	2873	2935	3198	3222	1582

Джерело: узагальнено авторами на основі [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14]

Аналіз загальних показників та інституційної структури субнаціональних (місцевих) органів влади у країнах ЦСЄ (табл. 1) дозволив виявити суттєві відмінності як у їх масштабах (площа, населення), так і в організації територіального управління. Рівень урбанізації (частка міського населення) у досліджуваних країнах також відрізняється – найвище значення спостерігається в Угорщині (71,9%) та Україні (69,5%), у Польщі цей показник становить 60,0%, а у Словаччини та Румунії – 53,9%, що свідчить про більш вагомую роль сільських територій у структурі розселення населення.

Вищий рівень урбанізації супроводжується концентрацією економічної активності та більш динамічним розвитком, формуванням ширшої й більш стабільної податкової бази місцевих бюджетів, а міські громади мають кращі можливості для залучення інвестицій та розвитку місцевої економіки, що позитивно впливає на фінансову спроможність місцевого самоврядування.

Організація субнаціонального управління і, відповідно, система фінансових ресурсів органів місцевої влади у країнах ЦСЄ характеризується певними відмінностями за ступенем розпорошеності муніципального рівня та наявністю проміжних ланок управління.

Базовою ланкою в усіх країнах є територіальна громада (муніципалітет), однак її середній розмір і кількість населення суттєво відрізняються: разом із моделями з великою кількістю дрібних муніципалітетів діють укрупнені територіальні одиниці з більшою податковою та управлінською базою. Україна та Польща характеризуються саме укрупненою моделлю базового рівня (середня кількість мешканців громад відповідно – 28,9 тис. осіб та 15,5 тис. осіб), що формує об'єктивні передумови для посилення фінансової спроможності місцевого самоврядування, тоді як у Словаччині та Угорщині зберігається досить подрібнена структура громад (середня кількість мешканців громад відповідно – 2,9 тис. осіб та 3,2 тис. осіб), що зменшує їх фінансову спроможність та посилює залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів. Однак, надмірне укрупнення громад створює нові виклики, які пов'язані з необхідністю забезпечення доступності публічних послуг певної якості для віддалених населених пунктів, зростанням потреб у розвитку належної транспортної та соціальної інфраструктури, посиленням конфліктів при розподілі обмежених фінансових ресурсів в межах громади.

Важливим елементом є також наявність проміжного рівня управління, який відіграє певну роль у координації повноважень між базовим і регіональним рівнями. У сукупності ці особливості формують різні моделі організації субнаціонального (місцевого) управління, впливають на розмежування видаткових повноважень і фінансових ресурсів у межах бюджетної системи та особливості міжбюджетних відносин.

Таким чином, інституційно-територіальні характеристики формують різний рівень базової фінансової спроможності територіальних громад, що впливає на формування моделей міжбюджетних відносин у досліджуваних країнах. Для забезпечення порівнюваності результатів доцільно застосовувати індикаторний підхід, який дозволяє комплексно охарактеризувати рівень автономії органів місцевого самоврядування та особливості фінансового забезпечення їх діяльності.

У якості елемента емпіричної бази дослідження використано дослідження [2], що обґрунтовано з огляду на системний підхід авторів до

відбору та структурування індикаторів, які відображають головні аспекти функціонування субнаціональних фінансів. Запропоноване групування показників дозволяє не тільки досліджувати динаміку окремих індикаторів, але й здійснювати комплексну оцінку фінансової спроможності, рівня автономії та ступеня залежності місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів.

Важливо наголосити, що система індикаторів забезпечує порівнюваність даних у часовому та просторовому розрізі, що дає можливість визначити структурні зміни бюджетних систем окремих країн, зокрема, в умовах трансформаційних процесів та кризових викликів. Зазначене є особливо актуальним для України, де трансформація моделі міжбюджетних відносин має виразну етапність: від формування нормативно-інституційної бази (2014–2015 рр.), практичної реалізації бюджетно-податкових змін та зміцнення фінансової бази громад (2016–2019 рр.), завершення адміністративно-територіальної реформи (2020–2021 рр.) до функціонування системи в умовах воєнного стану та часткової централізації ресурсів (з 2022 р.) [15]. У цьому контексті використання апробованої системи індикаторів дозволяє порівнювати з практиками країн ЦСЄ. Саме тому подальший аналіз базуватиметься на узагальнених групах показників, які дозволяють комплексно оцінити тенденції розвитку субнаціональних фінансів.

Для оцінки рівня автономії органів місцевого самоврядування використано систему індикаторів, що охоплює інституційно-функціональний та фінансовий виміри. Значення індикаторів використано відповідно до методики оригінального дослідження [2]. Усі індикатори мають однакову вагу, а інтегральний показник сформовано шляхом сумування значень, що забезпечує можливість порівняння рівня автономії органів місцевого самоврядування у досліджуваних країнах.

Показники інституційно-функціональної автономії органів місцевого самоврядування відображають їх здатність самостійно визначати напрями своєї діяльності, виконувати публічні функції (делеговані або власні) та приймати управлінські рішення. Він охоплює як формально закріплені повноваження (інституційна глибина), так і фактичну участь у наданні

суспільних послуг (функціональна відповідальність), а також рівень реальної самостійності у прийнятті остаточних рішень. У сукупності ці індикатори дозволяють оцінити не лише обсяг делегованих функцій, але й ступінь впливу місцевого рівня влади на їх реалізацію, що є визначальним для розуміння ролі органів місцевого самоврядування у системі публічного управління.

Таблиця 2. Індикатори інституційно-функціональної автономії органів місцевого самоврядування (ОМС) країн ЦСЄ та України

Індикатор	Опис індикатора	Значення індикатора	Pl *	Sl	Hu	Ro	Ua
1. Інституційна глибина	Ступінь, до якого ОМС формально є автономними та можуть самостійно обирати завдання, які вони виконують	0 – ОМС можуть виконувати лише делеговані завдання; 1 – ОМС можуть обирати завдання з дуже вузького, наперед визначеного переліку; 2 – ОМС можуть обирати завдання з широкого переліку наперед визначених функцій; 3 – ОМС мають право самостійно брати на себе будь-які нові завдання, не віднесені до компетенції інших рівнів влади;	2	3	3	2	2
2. Функціональна відповідальність	Перелік функцій (завдань), за якими ОМС надають послуги.	Ступінь відповідальності ОМС за сфери (відсутня/часткова /повна): - освіта (0 – 3); - соціальна допомога (0 – 3); - охорона здоров'я (0 – 3); - землекористування (0 – 2); - громадський транспорт (0 – 1); - ЖК сфера (0 – 1); - поліція (0 – 1); - соціальне обслуговування (0–3)	2,4	2	1,8	1,8	2,3
3. Самостійність у прийнятті остаточних рішень	Ступінь, до якого ОМС можуть приймати остаточні рішення щодо виконання відповідних функцій.	Рівень владних повноважень ОМС у прийнятті рішень (відсутні / часткові / повні) у сферах: - освіта (0 – 3); - соціальна допомога (0 – 3); - охорона здоров'я (0 – 3); - землекористування (0 – 2); - громадський транспорт (0 – 1); - ЖК сфера (0 – 1); - поліція (0 – 1); - соціальне обслуговування (0–3)	1,8	2	1,6	1,8	1,6
Разом			6,2	7	6,4	5,6	5,9

Джерело: узагальнено авторами на основі [2, с. 21-32]

** Pl – Польща, Sl – Словаччина, Hu – Угорщина, Ro – Румунія, Ua - Україна*

Аналіз індикаторів інституційно-функціональної автономії вказує на відмінності у рівні повноважень та реальної спроможності органів місцевого самоврядування досліджуваних країн. Найвищий інтегральний показник демонструє Словаччина (7), що зумовлено поєднанням високого рівня інституційної глибини та значної самостійності у прийнятті рішень. Польща та Угорщина також характеризуються відносно високими значеннями (6,2 та 6,4 відповідно), але за рахунок комбінації різних показників: у Польщі – за рахунок вищої функціональної відповідальності за надання публічних послуг, а в Угорщині – переважно завдяки формально високому рівню інституційної автономії. Одночасно Румунія та Україна демонструють нижчі інтегральні значення (5,6 та 5,9 відповідно), що свідчить про певні обмеження у поєднанні функціональної відповідальності та самостійності у прийнятті рішень. У цих країнах органи місцевого самоврядування виконують широкий спектр функцій, однак реальні повноваження у прийнятті остаточних рішень залишаються відносно обмеженими. Таким чином, отримані результати підтверджують, що формальне закріплення повноважень не завжди супроводжується належним рівнем управлінської автономії, що є важливим чинником диференціації моделей міжбюджетних відносин у країнах регіону.

Отримані результати створюють базу для подальшого аналізу фінансової автономії, яка визначає реальні фінансові можливості органів місцевого самоврядування щодо реалізації закріплених за ними повноважень.

Індикатори фінансової автономії відображають реальні можливості органів місцевого самоврядування щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів і є важливими для оцінки ефективності функціонування системи міжбюджетних відносин. Вони характеризують як ступінь незалежності місцевих бюджетів від центрального уряду, так і здатність громад забезпечувати власні видаткові повноваження за рахунок стабільних джерел доходів, впливати на податкову базу та використовувати інструменти фінансового регулювання, зокрема запозичення. Ці показники визначають рівень фінансової стійкості місцевого самоврядування та його спроможність до забезпечення самостійного соціально-економічного розвитку (табл. 3).

Таблиця 3. Індикатори фінансової автономії органів місцевого самоврядування (ОМС) країн ЦСЄ та України

Індикатор	Опис індикатора	Значення індикатора	Pl *	Sl	Hu	Ro	Ua
1. Фіскальна автономія	Рівень самостійного оподаткування ОМС платників	0 – не визначають податкову базу / ставку для жодного податку; 1 – встановлюють податкову базу / ставки несуттєвих податків (місцеві); 2 – встановлюють ставки для одного основного податку (ПДФО, податок на прибуток, ПДВ, податок на майно або податок з продажів) за визначених обмежень; 3 – встановлюють ставки для одного основного податку за незначних обмежень або без них; 4 – встановлюють податкову базу та ставки більш ніж для одного основного податку;	2	1,5	1	1	1
2. Система фінансових трансфертів	Частка безумовних трансфертів у загальному обсязі фінансових трансфертів, отриманих ОМС	0 – переважають умовні (цільові) трансферти (частка безумовних трансфертів: 0 – 40%); 1 – частка безумовних трансфертів 40 – 60%; 2 – частка безумовних трансфертів 60 – 80%; 3 – частка безумовних трансфертів 80 – 100%;	1,3	0	0	1	0,7
3. Фінансова самодостатність	Частка доходів ОМС, які сформовані за рахунок власних доходів	0 – власні джерела формують менше 10% загальних доходів 1 – власні джерела формують 10 – 25% загальних доходів 2 – власні джерела формують 25 – 50% загальних доходів 3 – власні джерела формують понад 50% загальних доходів	2	1	1	1	0,7
4. Боргова автономія	Ступінь, до якого ОМС можуть здійснювати запозичення.	0 – не мають права здійснювати запозичення; 1 – можуть здійснювати запозичення лише за дозволу органів вищого рівня та встановлених ними обмежень; 2 – можуть здійснювати запозичення без попереднього дозволу, але з дотриманням обмежень, встановлених органами вищого рівня; 3 – можуть здійснювати запозичення без попереднього дозволу та без обмежень з боку органів вищого рівня;	2	2	1	1	0,8
Разом			7,3	4,5	3	4	3,2

Джерело: узагальнено авторами на основі [2, с. 22-35]

** Pl – Польща, Sl – Словаччина, Hu – Угорщина, Ro – Румунія, Ua - Україна*

Аналіз свідчить про суттєву диференціацію рівня фінансової автономії серед досліджуваних країн. Найвищий інтегральний показник демонструє Польща (7,3), що зумовлено поєднанням відносно високого рівня фіскальної автономії, значної частки власних доходів та можливостей для залучення боргового фінансування; у цій моделі органи місцевого самоврядування мають не лише формальні повноваження, але й достатню ресурсну базу для їх реалізації. Словаччина та Румунія отримали відповідно 4,5 та 4,0 бали, що відображає відносно обмежений рівень фінансової автономії та значну залежність від цільових трансфертів, незважаючи на наявність окремих інструментів фінансового регулювання. Найнижчі значення інтегрального показника зафіксовано в Угорщині (3,0) та Україні (3,2), що свідчить про обмеженість фінансової автономії місцевого самоврядування. Отримані результати підтверджують, що рівень фінансової автономії визначається не лише формальним розмежуванням повноважень, але і якісною структурою доходів місцевих бюджетів та характером трансфертної політики, що визначає різний ступінь фінансової залежності місцевих бюджетів від центральної влади. Для країн ЦСЄ та України важливим викликом залишається не тільки розширення фінансової бази місцевого самоврядування, але і підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів та спроможності ефективного управління ними.

Отримані результати підтверджують наявність суттєвої диференціації рівня фінансової автономії органів місцевого самоврядування згідно визначених індикаторів у досліджуваних країнах, що зумовлено відмінностями у структурі доходів місцевих бюджетів та характері трансфертної політики. Водночас встановлено, що більш високий рівень фінансової автономії досягається за умов поєднання розвиненої власної дохідної бази з меншою залежністю від міжбюджетних трансфертів.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведений аналіз свідчить, що моделі міжбюджетних відносин у країнах ЦСЄ та Україні формуються під впливом поєднання інституційної організації

місцевого самоврядування та параметрів фінансового забезпечення його діяльності. Незважаючи на подібність вихідних умов трансформації бюджетних систем, досліджувані країни демонструють різні моделі розподілу видаткових повноважень і фінансових ресурсів між рівнями влади, що зумовлює відмінності у рівні фінансової спроможності територіальних громад.

Результати оцінювання інституційно-функціональної автономії показали, що формальне закріплення видаткових повноважень органів місцевого самоврядування не завжди супроводжується достатнім рівнем їх реальної самостійності у прийнятті управлінських рішень. У окремих країнах зафіксовано розрив між обсягом відповідальності та можливостями реального впливу на реалізацію відповідних функцій, що обмежує ефективність публічного управління на місцевому рівні.

Аналіз індикаторів фінансової автономії підтвердив наявність суттєвої диференціації між країнами: разом із моделями, у яких органи місцевого самоврядування володіють достатньою дохідною базою та інструментами фінансового регулювання (Польща), функціонують системи з високим рівнем залежності від міжбюджетних трансфертів (Словаччина, Угорщина). Встановлено, що важливими чинниками фінансової автономії є структура доходів місцевих бюджетів, ступінь участі у формуванні податкових надходжень та характер трансфертної політики.

Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні підходу до оцінювання місцевої автономії шляхом групування показників, наведених у базовому дослідженні, у дві узагальнені категорії: індикатори інституційно-функціональної автономії та фінансової автономії, що дозволяє більш чітко ідентифікувати складові автономії органів місцевого самоврядування та забезпечує підвищення аналітичної обґрунтованості порівнянь між різними країнами.

Для України результати дослідження мають практичне значення в контексті подальшого вдосконалення функціонування системи місцевих

фінансів, зокрема, забезпечення більшої узгодженості між обсягами делегованих повноважень та джерелами їх фінансування, підвищення ролі власних доходів місцевих бюджетів та оптимізації механізмів міжбюджетних трансфертів. Урахування досвіду країн ЦСЄ дозволяє визначити напрями підвищення фінансової автономії місцевого самоврядування та посилення його інституційної спроможності в умовах сучасних викликів та післявоєнного відновлення.

Література

1. Onofrei, M., Oprea, F., Iatu, C., Cojocariu, L., and Anton, S.G. Fiscal Decentralization, Good Governance and Regional Development – Empirical Evidence in the European Context. *Sustainability* 2022, 14, 7093. <https://doi.org/10.3390/su14127093>.
2. European Commission (2022). Self-rule index for local authorities in the EU, Council of Europe and OECD countries, 1990-2020. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/analysis/KN-07-22-144-EN-N.pdf.
3. Prorok, T., Calzola, S. European Local Government Report 2025. Structures, Finances and Functions of Local Governments in the European Union (2026). URL: https://www.kdz.eu/system/files/downloads/2026-03/European%20Local%20Government%20Report%202025_1.pdf.
4. Дехтяр Н. А., Боярко І. М., Дейнека О. В. Аналіз бюджетної політики країн ЄС та України у сфері державних видатків. *Вісник Національного банку України*. 2013. №9. С.17-21. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9e3d2b7a-7f12-478f-8bee-69c3adb78337/content>.
5. Данилишин Б. М., Пилипів В. В. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України. *Регіональна економіка*. 2016, №1. С. 5-11. URL: https://ird.gov.ua/pe/re201601/re201601_005_DanylyshynBM,PylypivVV.pdf.

6. Юшко С.В., Алексєєнко І.І., Криворучко О.Є. Досвід децентралізації європейських країн для України в цифрах. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск №34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-86>.

7. Сочка К.А. Порівняльний аналіз податкових доходів бюджетів окремих країн ЄС та державного бюджету України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2023. № 1 (61), с. 154 – 160. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).154-160](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).154-160).

8. Мінфін. Населення України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2020/>.

9. Державна служба статистики України. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2020 року. Київ. 2020. 82 с. URL: http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2020/zb_chuselnist%202019.pdf.

10. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=2600000000>.

11. SNG WOFI. Poland. URL: https://www.sng-wofi.org/country_profiles/poland.html.

12. SNG WOFI. Slovak Republic. URL: https://www.sng-wofi.org/country_profiles/slovak_republic.html.

13. SNG WOFI. Hungary. URL: https://www.sng-wofi.org/country_profiles/hungary.html.

14. SNG WOFI. Romania. URL: https://www.sng-wofi.org/country_profiles/romania.html.

15. Bacho R., Sochka K., Perchi O. Fiscal decentralization in Ukraine: evolution, institutional development and wartime challenges. *Ефективна економіка*. 2026. №3. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.42>.

References

1. Onofrei, M., Oprea, F., Iatu, C., Cojocariu, L. and Anton, S.G. (2022), “Fiscal decentralization, good governance and regional development – empirical evidence in the European context”, *Sustainability*, vol. 14, no. 7093, available at: <https://doi.org/10.3390/su14127093> .
2. European Commission (2022), “Self-rule index for local authorities in the EU, Council of Europe and OECD countries, 1990–2020”, available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/analysis/KN-07-22-144-EN-N.pdf (Accessed 20 March 2026).
3. Prorok, T. and Calzola, S. (2026), “European Local Government Report 2025. Structures, finances and functions of local governments in the European Union”, available at: https://www.kdz.eu/system/files/downloads/2026-03/European%20Local%20Government%20Report%202025_1.pdf (Accessed 20 March 2026).
4. Dekhtiar, N.A., Boiarko, I.M. and Deineka, O.V. (2013), “Analysis of budget policy of EU countries and Ukraine in the field of public expenditures”, *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, vol. 9, pp. 17–21, available at: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9e3d2b7a-7f12-478f-8bee-69c3adb78337/content> (Accessed 20 March 2026).
5. Danylyshyn, B.M. and Pylypiv, V.V. (2016), “Decentralization in EU countries: lessons for Ukraine”, *Rehionalna ekonomika*, vol. 1, pp. 5–11, available at: https://ird.gov.ua/pe/re201601/re201601_005_DanylyshynBM,PylypivVV.pdf (Accessed 20 March 2026).
6. Yushko, S.V., Aleksieienko, I.I. and Kryvoruchko, O.Ye. (2021), “Experience of decentralization of European countries for Ukraine in figures”, *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 34, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-86>.
7. Sochka, K.A. (2023), “Comparative analysis of tax revenues of EU countries and the state budget of Ukraine”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho*

universytetu. Seriiia Ekonomika, vol. 1 (61), pp. 154–160, DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).154-160](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).154-160).

8. Minfin (2020), “Population of Ukraine”, available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2020/> (Accessed 15 March 2026).

9. State Statistics Service of Ukraine (2020), “Population of Ukraine as of January 1, 2020”, available at: http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2020/zb_chuselnist%20019.pdf (Accessed 15 March 2026).

10. State web-portal of the budget for citizens (2026), available at: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=26000000000> (Accessed 15 March 2026).

11. SNG WOFI (2026), “Poland”, available at: https://www.sng-wofi.org/country_profiles/poland.html (Accessed 10 March 2026).

12. SNG WOFI (2026), “Slovak Republic”, available at: https://www.sng-wofi.org/country_profiles/slovak_republic.html (Accessed 10 March 2026).

13. SNG WOFI (2026), “Hungary”, available at: https://www.sng-wofi.org/country_profiles/hungary.html (Accessed 10 March 2026).

14. SNG WOFI (2026), “Romania”, available at: https://www.sng-wofi.org/country_profiles/romania.html (Accessed 10 March 2026).

15. Bacho, R., Sochka, K. and Perchi, O. (2026), “Fiscal decentralization in Ukraine: evolution, institutional development and wartime challenges”, *Efektyvna ekonomika*, vol. 3, available at: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.42>

Отримано редакцією журналу / Received: 10.04.26

Прорецензовано / Revised: 17.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26